

วิเคราะห์พุทธศิลป์ล้านนากับกระบวนการสร้างความสัมพันธ์
กลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง*

ANALYSIS LANNA BUDDHIST ARTS AND RELATIONSHIP CREATIVE
PROCESS WITH THE ETHNIC GROUPS MEAKHONG SUBREGION

สุชัย สิริวิภูล

Suchai Siriraveekul

พระครูพิพิธสุตาท

Phrakrupipitsutathorn

พูนชัย ปันธิยะ

Poonchai Punthiya

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand

โผน นามณี

Phon Namanee

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, Thailand

E-mail: suchai9700@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุซก๊วนิพนธ์ เรื่อง “พุทธศิลป์ล้านนากับการสร้าง
ความสัมพันธ์กลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติความ
เป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนา 2) การสร้างความสัมพันธ์ ผ่านงานพุทธศิลป์ล้านนาของกลุ่มชาติ
พันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง 3) วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติ
พันธุ์เหล่านี้ เป็นการวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า

1. พุทธศิลป์กรรมล้านนาเกิดขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ 19 โดยกษัตริย์ในราชวงศ์มังราย
เป็นการรับอิทธิพลทางพุทธศิลป์กรรมจาก 2 แหล่ง ได้แก่ 1) จากอาณาจักรพุทธแห่งพุกาม

* Received 4 June 2019; Revised 24 July 2019; Accepted 27 July 2019

ผ่านอาณาจักรเชียงแสนและอาณาจักรทริภุชชัย และ 2) จากอาณาจักรพุทธแห่งลังกา ผ่านอาณาจักรสุโขทัย มีพัฒนาการในระยะเวลา 150 ปี จนถึงยุคทองของพระพุทธศาสนาในล้านนา

2. คุณค่าของพุทธศิลปกรรมล้านนา ได้พัฒนาขึ้นด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ คือ 1) การมีความเข้มแข็งของกองทัพ 2) สถาบันพระพุทธศาสนา 3) กฎหมาย 4) ช่างฝีมือ 5) การเกษตรกรรม 6) เศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้ ส่งอิทธิพลทางพุทธศิลปกรรม ในฐานะเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง ผ่านทางการเมืองการปกครอง ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี

3. พุทธศิลปกรรมล้านนาสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงด้วยปัจจัยที่สำคัญ 11 ประการ คือ 1) การเมืองการปกครอง 2) การเพิ่มของประชากร 3) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 4) การศึกษา 5) นิรุกติศาสตร์ 6) สังคมและประเพณี 7) ชาติพันธุ์ 8) ภูมิศาสตร์ 9) การค้าขายและเศรษฐกิจ 10) คมนาคมและการท่องเที่ยว และ 11) เทคโนโลยี

คำสำคัญ : พุทธศิลป์ล้านนา, การสร้างความสัมพันธ์, กลุ่มชาติพันธุ์, อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

Abstract

This article is part of the dissertation entitled to " Lanna Buddhist Arts and Building up Relationship between the Ethnic Groups in Mea Khong Sub Region ". The objective is to study: 1) the history of lanna Buddhist Art, 2) the building up relationship between the Ethnic Groups in Mea Khong Sub Region through the lanna Buddhist Arts and 3) analyze the factors having caused the relation building between them. It was done by a documentary research and Field Research.

The results were found:

1. The Lanna Buddhist arts had appeared since the 19th Buddhist Century by the Mangrai Dynasty Kings. These Buddhist arts had been influenced by two sources of Buddhist arts, i.e., 1) from the Buddhist Kingdom of Burma via Chiang

Saen and Hariphunchaya Kingdoms, 2) from the Buddhist Kingdom of Lanka via the Sukhothai Kingdom. They had been developed during 150 years until the golden age of Buddhism in Lanna.

2. The values of Lanna Buddhist arts had develop by 6 elements. They are 1) the Strength of the Army, 2) the Buddhist institutions, 3) the laws, 4) the Craftsmen, 5) the Agriculture 6) the Economy. These above-mentioned factors have played the influences of Buddhist Arts as the process in creating the relationships between the various ethnic groups in the Mea Khong Sub-region by many aspects such as: the politics and governance, the Buddhist beliefs, Society, culture, economy and technology.

3. The Lanna Buddhist arts had built up the relationship between the ethnic groups in the Mea Khong Sub region with the help of 11 important factors: they are 1) the politics and governance 2) the increase of populations, 3) the Buddhist beliefs, 4) the education, 5) the etymology, 6) society and tradition, 7) the ethnicity, 8) geography, 9) the trade and economy, 10) the transportation and tourism and 11) the technology.

Keywords: Lanna Buddhist Arts, Building up Relationship, the Ethnic Groups, Mea khong Sub region

บทนำ

พุทธตำราของพระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงสถานที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาอันลุลบลุดรผู้มีศรัทธา ควรไปเพื่อระลึกถึงพระพุทธองค์ คือ สังเวชนียสถาน 4 คือ “สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ทรงประกาศธรรมจักร และทรงเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นที่มาของการสร้างพุทธศิลปกรรมที่สำคัญคือ มุกฏพันธเจดีย์ ที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ อยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงของนครกุสินารา ซึ่งโดยพุทธตำราที่ทรงตรัสว่า “พวกเขาพึงปฏิบัติต่อสรีระของตถาคตเหมือนอย่างที่เขาปฏิบัติต่อพระ

บรมศพพระเจ้าจักรพรรดิ “พึงสร้างสถูปของตถาคตไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง” ขนเหล่าใดจักยกกระเปียบดอกไม้ ของหอม หรือจตุรณ จักอภิวัต หรือจักทำจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้นการกระทำนั้นจักเป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเหล่านั้นตลอดกาลนาน” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในยุคต่อมาได้มีการนำลักษณะรูปแบบและแนวคิดตลอดจนคติความเชื่อของสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพของสถานที่ดังกล่าวได้ถูกนำไปก่อสร้างเป็น “มหาสถูปสาญจี” แห่งรัฐมัธยมประเทศของอินเดีย ในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552) ซึ่งนับได้ว่าเป็นมหาสถูปหรือเจดีย์องค์แรกที่ตั้งงาม เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุตามหลักอุปาทานบุคคล 4 ของพระพุทธศาสนา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) รูปแบบการสร้างมหาสถูปเจดีย์ส่งอิทธิพลทั้งด้านคติความเชื่อเป็นต้นแบบของการสร้างพระมหาสถูปเจดีย์ที่สำคัญในที่ต่าง ๆ ของโลก และมีพัฒนาการเป็นพุทธศิลปกรรมที่ตั้งงามอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติรวมถึงพุทธศิลป์ประเภทสถาปัตยกรรมการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์อันงดงามและทรงคุณค่าของล้านนาด้วย

อาณาจักรล้านนาก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 1834 โดยพญามังรายมหาราชเป็นปฐมกษัตริย์ผู้สืบสกุลมาจากอาณาจักรเชียงแสน (พ.ศ. 1600–2089) ภายหลังจากยึดนครหริภุญไชยสำเร็จสร้างเวียงกุมกาม และเสด็จไปสร้างเมืองเชียงใหม่ที่เชิงดอยสุเทพสถาปนาขึ้นเป็นราชธานี ล้านนามีสังคมแบบจารีตอันมีความงดงามและที่เกิดขึ้นและมีพัฒนาการควบคู่กันไปคือ “พุทธศิลป์ของล้านนา” มีประวัติศาสตร์ระบุดึงความเป็นมาว่าพัฒนาขึ้นมาจากพุทธศิลป์สกุลช่างเชียงแสนรวมทั้งการได้รับอิทธิพลทางศิลปะของพระพุทธศาสนาแบบมหายาน จากละโว้ (สมัยพระนางจามเทวี) และแบบหินยานอย่างพุกาม (สมัยพระเจ้าอโนรุธมหาราช พ.ศ. 1600) และหินยานแบบลังกาวงศ์ ผ่านทางอาณาจักรสุโขทัย (สมัยพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. 1800) (บุญชู โรจนเสถียร, 2548) นอกจากนี้พุทธศิลป์แบบล้านนายังได้รับอิทธิพลจากอินเดียโดยตรง และคติความเชื่อแบบศาสนาพราหมณ์ ผสมผสานแทรกซึมอยู่ในพุทธศิลปกรรมโดยเฉพาะเนื้อหาและความเชื่อที่เกี่ยวกับเทพเจ้าหรือแผนภูมิของจักรวาล (ปัญญา เทพสิงห์, 2548) พุทธศิลป์ล้านนาได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมมาเป็นลำดับและมีพัฒนาการด้านคุณค่าและความงามไปจนถึงขั้นสูง หรือ พุทธศิลป์ล้านนายุคทอง โดยอาศัยปัจจัยความสมบูรณ์ในหลายด้าน ดร.ฮันส์ เพ็นธ์ นักวิชาการด้านล้านนาคติ ระบุงองค์ประกอบของยุคทองที่สำคัญ คือ มีกองทัพเข้มแข็ง มีความ

มั่นคงทางพุทธศาสนา (มีปราชญ์ ผู้รู้แตกฉาน) สถาปสังคมเป็นสุขด้วยกฎระเบียบ มีช่างผู้ชำนาญในการสร้างสรรค์งานศิลปกรรม มีความมั่งคั่งทางการเกษตรและการค้าขาย มีการจัดการระบบภายในของรัฐด้านต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (พิสิฎฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, 2557)

คุณค่าของพุทธศิลป์ล้านนาที่มีความงดงามและลงตัวทั้งทางด้าน สถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรม เจดีย์ของล้านนาที่มีความหลากหลายในรูปแบบ เช่นเจดีย์วัดเจ็ดยอด (วัดมหาโพธาราม) เมืองเชียงใหม่ ซึ่งใน ชินกาลมาลีปกรณ์ ระบุว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1999) ที่ได้รับอิทธิพลการสร้างหรือแบบอย่างมาจากเจดีย์พุทธคยา จากเมืองคยาประเทศอินเดีย (เชษฐดิตสังขสิทธิ์, 2558) พุทธศิลป์ล้านนาในการสร้างสถาปัตยกรรมนั้นส่งอิทธิพลทางด้านรูปแบบ และวิธีการใช้วัสดุและการตกแต่ง ไปยังพุทธศิลป์ในสกุลช่างต่าง ๆ เช่น ธาตุหน่อ เมืองเชียงรุ่ง สิบสองปันนา หรือแม้กระทั่ง พระธาตุหลวงเวียงจันทร์แห่งอาณาจักรล้านช้าง ที่สร้างขึ้นในสมัยพระไชยเชษฐาธิราชกษัตริย์ของลาว (ล้านช้าง) ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาณาจักรล้านนา เพราะพระองค์ถือว่าเป็นกษัตริย์ล้านนาพระองค์หนึ่งทรงครองราชย์พ.ศ. 2098-2090 (สุริสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2557) ซึ่งนักวิชาการระบุว่าพระองค์ได้รับแบบอย่างและอิทธิพลทางพุทธศิลป์ล้านนายุคทองเป็นแบบอย่างในการนำไปสร้างพระธาตุองค์สำคัญนี้ ซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งอาณาจักรล้านช้างมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ในระยะต่อมาราชครูโพนสะเม็กยังนำรูปแบบของการสร้างพระธาตุหลวงเวียงจันทร์นี้มาเป็นต้นแบบของการก่อสร้างองค์พระธาตุพนม ฦกาฬาร้า อำเภธาตุพนม จังหวัดนครพนมในปัจจุบัน ซึ่งการสร้างพระธาตุพนมรวมถึงมหาธาตุสำคัญต่าง ๆ ของอาณาจักรล้านช้างล้วนมีการแต่งตำนานที่มีเหมือนกับตำนานพระธาตุอื่น ๆ ในอาณาจักรล้านนา (ธนธร กิตติกันต์, 2557)

ด้านประติมากรรมพระพุทธรูปสกุลช่างเชียงแสน ซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบของพระพุทธรูปสกุลช่างล้านนาที่เรียกว่า พระสิงห์ 1,สิงห์ 2 และสิงห์ 3 (สุรสวัสดิ์ ศุขสวัสดิ์, 2550) ซึ่งถือว่ามี ความงดงามและมีคุณค่าทางศิลปกรรมอย่างสูง พุทธศิลป์ของล้านนาที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงว่าเป็นศิลปะยุคทองของแผ่นดินไทย กล่าวคือ “พระมหามณีรัตนมหาปฏิมา หรือพระแก้วมรกต ซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองไทยนั้นถ้าพิจารณาตามความหมายดั้งเดิมของผู้แต่ง “ชินกาลมาลีปกรณ์” แล้วในล้านนาจะหมายถึง “พระแก้ว” เพราะวัตถุที่เรียกว่าแก้ว ไม่ว่าจะได้จากธรรมชาติหรือที่มนุษย์ทำขึ้นก็ตามล้วนถือว่าสิ่งมงคลประการหนึ่ง โดยความเชื่อ

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุที่เป็นแก้วหรืออัญมณีนั้น ได้อานิสงส์สูงสุดของการสร้างด้วยวัสดุทั้งปวง เพราะพระแก้วมรกตนั้น ใช้เทคนิคการตัดขัดและฝน ซึ่งถือว่าเป็นเทคนิคเฉพาะของการสร้างพระพุทธรูปด้วยแก้วธรรมชาติในสกุลช่างล้านนา นอกจากนี้ยังมีหลักฐานระบุถึงในการสร้างพระพุทธรูปชินราช กล่าวได้ว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามที่สุดบนแผ่นดินไทยองค์หนึ่งได้มีการระดมช่างฝีมือทั้งในอาณาจักรสุโขทัย และที่อื่น ๆ รวมทั้งช่างจากล้านนา เพื่อร่วมกันสร้างองค์พระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปชินสีห์ และพระศรีศาสดา ขึ้นทั้ง 3 องค์ จากหลักการดังกล่าวข้างต้นแสดงถึง คุณค่าและความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงของพุทธศิลปกรรมล้านนานั้น ได้ส่งอิทธิพลต่ออาณาจักรต่าง ๆ นับแต่อดีต

จากการทบทวนวรรณกรรม ทราบว่าในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกแห่งวัตถุนิยมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่แม้ว่าอาณาจักรล้านนาจะล่มสลายไปแล้วหลายร้อยปีแล้ว แต่พุทธศิลป์ล้านนาก็ยังคงสามารถดำรงคุณค่าและภาพลักษณ์ที่แสดงออกมาทางชิ้นงานพุทธศิลปกรรมต่าง ๆ ของล้านนา จากเอกสารเรื่อง “การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (The Parting and Teaching of Art and Culture, in the Tradition of Lan na Wisdom to Society by Local Scholars)” เป็นงานวิจัยเพื่อวิเคราะห์และคัดเลือกภูมิปัญญาล้านนา และจัดระบบหมวดหมู่ไว้เพื่อเป็นฐานความรู้ แสวงหาวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสมอันจะสามารถต่อยอดองค์ความรู้และประยุกต์ใช้ในสังคมและวัฒนธรรม (พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, 2557) พุทธศิลป์เป็นอีกรูปแบบของการแสดงหลักธรรมต่าง ๆ เพราะในงานศิลปกรรมเหล่านั้น จะแฝงไปด้วยหลักธรรม ปรัชญา และแนวคิดหรืออธิบายคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมและมีมิติที่สามารถจับต้องและง่ายที่จะเข้าใจมากขึ้นสำหรับบุคคลบางประเภท ในการที่จะเข้าถึงหลักธรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมาในรูปของความเป็นวัตถุที่สัมผัสได้ นำไปสู่การสร้างพุทธศิลป์ที่สำคัญ เช่นการสร้างพระพุทธรูปล้านนาคือ ด้วยพุทธศิลป์แบบพระเชียงแสนสิงห์ 1 ด้วยโลหะทองเหลืองขนาดหน้าตัก 9.99 เมตร บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หรือการสร้างพระพุทธรูปปูนปั้น แบบเชียงแสนสิงห์ 1 ขนาดหน้าตัก 45 เมตร สูง 70 เมตร ณ วัดเขาวงพระจันทร์ ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี หรือการสร้างพระมหาเจดีย์ศรีแสงธรรมวิสุทธิมงคล ณ วัดแสงธรรมวังเขาเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

(อิทธิพัทธ์ สุ่นจันทร์, 2559) ขนาดฐานกว้าง 99 เมตร สูง 65 เมตร รวมทั้งการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์หอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งศาสนาวัดถุดังกล่าวข้างต้นล้วนสร้างขึ้นด้วยพุทธศิลป์กรรมแบบล้านนาทั้งสิ้น ทำให้เห็นถึงความสำคัญในการศึกษาพุทธศิลป์ล้านนา ในด้านบทบาทและความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ใน อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงที่มีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางการนำพุทธศิลป์แบบล้านนามาส่งเสริมและพัฒนาเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้ดียิ่งขึ้น

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนาที่มีคุณค่าและความงดงาม รวมทั้งการนำพุทธศิลป์ล้านนามาใช้อย่างต่อเนื่อง และยังแสดงถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ด้วยมุมมองทางวิชาการต่อพุทธศิลป์ล้านนาที่แตกต่างจากนักวิชาการยุคก่อน ๆ จะช่วยให้สามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจนถึงพลังของพุทธศิลป์ล้านนา ในฐานะที่เป็นองค์ความรู้และกระบวนการสำคัญของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและสร้างความสัมพันธ์ในบริบททางสังคมและกระแสการเปลี่ยนแปลงของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงรวมทั้งภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกันมากขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังจะทำให้ค้นพบแนวทางการขับเคลื่อนของขบวนการทางศาสนาโดยใช้พุทธศิลป์กรรมล้านนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริง นอกจากนี้ยังอาจค้นพบข้อเสนอแนะที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาพุทธศิลป์ของล้านนา เพื่อใช้เป็นแนวทางการสร้างความดีงามของสังคมวัฒนธรรมผ่านทางพุทธศิลป์ อันจะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรมและศาสนาทั้งในสังคมอันเป็นพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ และทั้งภูมิภาคอาเซียนและแม้กระทั่งในมิติอื่น ๆ ตลอดจนจะนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการสร้างความสัมพันธ์และเผยแพร่หลักธรรมในพุทธศาสนาและความก้าวหน้าทางวิชาการด้านพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism) ที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนา
2. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความสัมพันธ์ผ่านงานพุทธศิลป์ล้านนาของกลุ่มชาติพันธุ์ อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-dept Interview) การสนทนา (Focus Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation and non-participant Observation)

1. รูปแบบการวิจัย

1.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์วิเสส ตลอดจน วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา จารึก พับสา ใบลาน คัมภีร์ บทความทางวิชาการ และรายงานการวิจัย นิตยสาร อินเทอร์เน็ตสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานพุทธศิลป์กรรมในล้านนาทั้งภาษาไทย และต่างประเทศ

1.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ลงพื้นที่ภาคสนามเขตพื้นที่การวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) สนทนา (Focus Discussion) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation form and non-participant Observation) การสำรวจชุมชน (Community survey) โดยการสำรวจชุมชนนี้ใช้วิธีพูดคุย/สอบถามจาก ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั่วไปในเขตพื้นที่การวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานและสภาพทั่วไปของชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลลักษณะทางกายภาพพื้นฐานของชุมชนในเขตพื้นที่การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นองค์ประกอบโดยรวมเพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด แล้วสรุปลงแบบสำรวจชุมชน โดยประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 กลุ่ม

2. การศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาถึงความเชื่อเรื่องพุทธศิลปกรรมล้านนาและการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

2.1 สัมภาษณ์ความคิดเห็นจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับพุทธศิลปกรรมล้านนาและการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในล้านนา จำนวน 20 รูป/คน

2.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำมาอธิบายโดยแยกออกเป็นบทต่าง ๆ ตามเนื้อหาสาระที่สำคัญและการศึกษาค้นคว้า

2.3 สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3. ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะแบ่งเนื้อหาที่ศึกษาออกเป็น 4 ส่วนหลัก ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาการสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศิลป์ล้านนาในกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง นอกจากนี้ยังได้อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กลุ่มประชากรตัวอย่าง คือพระสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตพื้นที่การวิจัย นักวิชาการที่มีองค์ความรู้ด้านพุทธศิลปกรรมแบบล้านนา ศิลปินที่สร้างงานพุทธศิลปกรรมในเขตพื้นที่การวิจัย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไปในเขตพื้นที่การวิจัยรวม 20 รูป/คน การวิจัยเรื่องนี้จะแบ่งเนื้อหาที่ศึกษาออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนา

ส่วนที่ 2 การสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศิลป์ล้านนากับกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศิลป์ล้านนากับกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

3.2 ขอบเขตด้านข้อมูลและเอกสาร

3.2.1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539

3.2.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อุนฎีกา และปกรณ์วิเสส ตลอดจน วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา จารึก พับสา ใบลาน คัมภีร์ บทความทางวิชาการ และรายงานการวิจัย นิตยสาร อินเทอร์เน็ตสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการสร้างงานพุทธศิลปกรรมในล้านนาทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการศึกษาวิจัย ดังนี้ ผู้วิจัยได้ทำได้มุ่งเน้นการวิจัยพื้นที่ในเขตประเทศไทย โดยเฉพาะเขตพื้นที่ในอาณาจักรล้านนาเดิม และพื้นที่อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง หมายถึงพื้นที่ตั้งแต่ภาคเหนือจนถึงพื้นที่ภาคอีสานตอนล่างของไทยในช่วงเวลาของการทำการวิจัยครั้งนี้ และพื้นที่วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเทศ คือ ประเทศไทย, ประเทศลาว และประเทศเมียนมาร์ (พม่า) โดยมุ่งเน้นศึกษาจากงานพุทธศิลป์ ประเภทประติมากรรม และสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีรูปแบบทางพุทธศิลป์และประวัติศาสตร์ความเป็นมาเกี่ยวข้องและปรากฏอิทธิพลของพุทธศิลป์ของล้านนาทั้งในด้านรูปแบบและวิธีการรวมถึงแนวคิดต่าง ๆ ไปใช้ในการก่อสร้างศาสนสถาน รวมถึงประติมากรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่การวิจัยดังกล่าว

3.5 ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยภาคสนาม (Field Research) ลงพื้นที่ภาคสนามเขตพื้นที่การวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) สนทนา (Focus Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation and non-participant Observation) กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูล ทั้งหมด 20 รูป/คนในพื้นที่วิจัยดังนี้ 1) พระภิกษุสงฆ์ในพื้นที่การวิจัย จำนวน 5 รูป 2) นักวิชาการด้านพุทธศิลปกรรมล้านนา จำนวน 6 คน 3) ศิลปินและช่างผู้สร้างงานศิลปะล้านนาในพื้นที่วิจัย จำนวน 6 คน 4) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่วิจัย จำนวน 3 คน

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนา พบว่าพุทธศิลป์ของล้านนาคึกทอง ได้เริ่มมีพัฒนาการขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 19 ช่วงรัชกาลพญาเกือนา กษัตริย์ลำดับที่ 6 ของราชวงศ์มังรายภายหลังจากการประดิษฐาน พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ที่มาจากอาณาจักรสุโขทัยขึ้นบนแผ่นดินล้านนา ในรัชกาลต่อมาคือพญาแสนเมืองมา พระมหากษัตริย์ลำดับที่ 7 และในรัชสมัยของพญาสามฝั่งแกน ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 8 ในระยะนี้พุทธศิลป์ของล้านนาได้อยู่ในระยะพัฒนาขึ้นไปสู่ยุคที่เจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดในรัชกาลพระเจ้าติโลกราช พระมหากษัตริย์ลำดับที่ 9 (สุริยวดี อ่องสกุล, 2557) เพราะอาณาจักรล้านนาในนี้มีองค์ประกอบของความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ทั้ง 6 ด้านคือ 1) ความเข้มแข็งของอำนาจการปกครองและกองทัพ 2) มีกฎหมายและระเบียบอย่างเหมาะสม 3) มีพระภิกษุผู้ทรงพระไตรปิฎก 4) นักปราชญ์ผู้รังสรรค์ผลงานพุทธศิลป์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา 5) มีความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินและระบบจัดการทรัพยากรต่างๆ 6) อาณาจักรล้านนามีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและเป็นศูนย์กลางของระบบการค้าในภูมิภาคนี้ องค์ประกอบทั้งหลายนี้ก่อให้เกิดการสร้างงานพุทธศิลป์กรรมของล้านนาคึกทอง (พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ และคณะ, 2557) โดยตลอดระยะเวลาดังกล่าวพุทธศิลป์ล้านนาได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากพุทธอาณาจักร 2 แหล่งที่สำคัญอันเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาของโลกโบราณคือ อาณาจักรพุกาม โดยส่งผ่านอิทธิพลทางพุทธศิลป์ให้แก่ อาณาจักรเชียงแสน และอาณาจักรหริภุญชัย (สุรพล ดำริห์กุล, 2547) และส่งถึงอาณาจักรล้านนา (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2551) และอีกสายหนึ่งคือ พุทธศิลป์ของลังกาซึ่งส่งผ่านมาสู่อณาจักรสุโขทัยต่อมาส่งถึงล้านนา (มานพ ถนอมศรี, 2551) โดยช่างฝีมือที่มีความรู้ความชำนาญได้พัฒนาพุทธศิลป์ล้านนาอันมีองค์ประกอบอันสมบูรณ์พร้อม ที่ส่งผลให้พุทธศิลป์กรรมของล้านนาเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช กล่าวได้ว่าพุทธศิลป์ที่สำคัญหลายอย่างได้ถูกสร้างขึ้นในสมัยของพระองค์ ทั้งพุทธประติมากรรมและพุทธสถาปัตยกรรม เช่นการสร้างพระธาตุเจดีย์หลวง วัดเจ็ดยอดมหาโพธาราม ตลอดจน การสร้างพระธาตุช่อแฮ พระธาตุแช่แห้ง พระธาตุลำปางหลวง พระธาตุหริภุญชัย เป็นต้น

ในอีกสองรัชกาลต่อมาพุทธศิลป์กรรมของล้านนาคึกทองยังคงได้รับการสร้างสรรค์และสืบทอดต่อมาเพราะเกิดจากความรุ่มเย็นและสงบสุข รวมระยะเวลาของช่วงยุครุ่งเรืองทางพุทธ

ศิลป์ของล้านนาตลอด 5 รัชกาล คือตั้งแต่ รัชกาล พญาเกือนา ถึง พระเมืองแก้วยุคทองมีความเจริญยาวนานกว่า 105 ปี (ศูนย์ศึกษาเอกสารโบราณ (ศ.อ.บ.), 2559)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความสัมพันธ์ผ่านงานพุทธศิลป์ล้านนาของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าการสร้างความสัมพันธ์ของพุทธศิลป์ของล้านนามีจุดเริ่มจากการรับเอารูปแบบและอิทธิพลทางพุทธศิลป์จากอินเดียอันเป็นต้นกำเนิดผ่านทางพุทธศิลป์ของราชวงศ์ ปาละ-เสนะ (เชษฐ ติงส์ยุชลี, 2558) ส่งผ่านอิทธิพลทางกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือพระพุทธศาสนาและเป็นแหล่งความเจริญรวมทั้งเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากกลุ่มต่าง ๆ ในยุคโบราณ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2514) คือ พุกาม และลังกา ส่งผ่านกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือพระพุทธศาสนาในรูปแบบเดียวกัน คือ เชียงแสน สุโขทัย และศรีอยุธยา (สุรพล ดำริห์กุล, 2547) ผ่านระบบทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านั้นอันมีองค์ประกอบของกลไกทางสถาบันที่สำคัญคือ ระบบการเมืองการปกครองโดยพระมหากษัตริย์ ชั้นชั้นปกครอง (ธรณ์ อารังนาวาสวัสดิ์, 2555) รวมทั้ง พระภิกษุสงฆ์และปราชญ์ ผู้รู้ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพุทธศิลป์ของล้านนาให้ทรงคุณค่า (อุดม รุ่งเรืองศรีและเกริก อัครชิโนเรศ, 2552) ด้วยหลักการที่มีความถูกต้องและเข้มข้นอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องและประสานกันอย่างพร้อมเพรียงในทุกด้าน อันเป็นกระบวนการที่สำคัญในการพัฒนา ที่ส่งผลให้เกิดพัฒนาการของพุทธศิลป์ของล้านนาเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดเข้าสู่ยุคทองทางพระพุทธศาสนา โดยปรากฏผลงานที่สำคัญอันแสดงถึงคุณค่าและความสัมฤทธิ์ผล ที่แสดงออกผ่านผลงานทั้งทางพุทธประติมากรรมและพุทธสถาปัตยกรรม อย่างงดงาม และประสบผลสำเร็จในการนำมาใช้ทั้งในอาณาจักรล้านนา และยังส่งผ่านอิทธิพลอันทรงคุณค่าทางพุทธศิลป์ของล้านนา ยุคทองนี้แก่กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ให้หลอมรวมและประสานกันด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ส่งผ่านงานพุทธศิลป์ของล้านนา โดยอาศัยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ คือ ความเชื่อด้านพระพุทธศาสนาเหมือนกัน ความมีลักษณะเชิงกายภาพด้านชาติพันธุ์ร่วมกัน การอาศัยอยู่ใกล้เคียงกันเชิงภูมิศาสตร์ ระบบการเมืองการปกครอง การค้าและระบบทางเศรษฐกิจ สังคมประเพณี รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ในลักษณะที่เป็นการถ่ายทอดระบบทางสังคมและวัฒนธรรมจากแหล่งที่เจริญกว่าสู่แหล่งที่ด้อยกว่าในเชิงพัฒนาการในด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางพุทธศิลป์

ประเด็นด้านคุณค่าของงานพุทธศิลป์ของล้านนายุคทอง พบว่า ทั้งด้านพุทธประติมากรรมและพุทธสถาปัตยกรรมได้รับการพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดในเชิงคุณค่าและการสร้างสรรค์ตามหลักทางสุนทรียศาสตร์ ด้วยเหตุผลที่ว่า ผลงานทางพุทธศิลปกรรมของล้านนา นอกจากจะมีความงดงาม สมบูรณ์ลงตัว ในหลักทางเชิงช่างแล้ว ยังสอดคล้องกับหลักการสร้างศาสนวัตถุตามหลักทางพระพุทธศาสนา (เพิ่มศักดิ์ วรรณยุกต์กูร, 2545) ในด้าน คติ ความเชื่อ ปรัชญา พิธีกรรม และกระบวนการสร้างสรรค์ทุกอย่างอันก่อให้เกิดผลงานทางพุทธศิลป์ที่สมบูรณ์แบบ และยังมีความศักดิ์สิทธิ์ที่ทำให้เกิดความศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน บรรลุตามวัตถุประสงค์และ เจตนารมณ์ของผู้สร้างทุกประการ และถือว่าเป็นงานพุทธศิลป์ต้นแบบในการส่งอิทธิพลให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานทางพุทธศิลป์ของชาติพันธุ์เหล่านั้น ในหลากหลายลักษณะ คือ การนำไปใช้โดยตรง การนำไปเป็นแนวทางในการสร้างและพัฒนางานพุทธศิลป์ รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้กับสร้างงานพุทธศิลป์ (Nithi Sthapitanonda, 2016) ซึ่งส่งผลให้ผลงานทางพุทธศิลป์ของชาติพันธุ์เหล่านั้นมีพัฒนาการ และก่อให้เกิดคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ขึ้นมาอีกด้วย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงโดยการใช้พุทธศิลป์ของล้านนาเกิดจากความเชื่อมโยงกันของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและเกื้อหนุนกัน โดยมีปัจจัยที่สำคัญ 11 ด้านคือ 1) ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง เพราะสถาบันการเมืองการปกครองหรือพระมหากษัตริย์ใช้ทั้งหลักการทางพระพุทธศาสนา และพุทธศิลป์เป็นกำลังสนับสนุนในการแสดงถึงบุญบารมีและการใช้พระราชอำนาจในการปกครอง ปัจจุบันใช้เพื่อแสดงสิทธิทางอาณาเขต 2) ปัจจัยด้านการเพิ่มของประชากรคือ เป้าหมายหลักที่พุทธศิลป์ต้องการสื่อและครอบคลุมไปถึงให้กว้างขวางที่สุดย่อมมีการเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้นเท่าใดก็ย่อมแสดงถึงความสำเร็จของการสร้างความสัมพันธ์ใช้ระบบวัฒนธรรมหลักร่วมกัน (สุดจิต เจนนพกาญจน์, 2554) 3) ปัจจัยด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนายังคงเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อันนำไปสู่ความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์ (โกวิท เอนกขัย (เขมานันท์), 2538) ทั้งในอดีตและปัจจุบัน 4) ปัจจัยด้านการศึกษาคือการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ผ่านงานพุทธศิลป์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะพุทธศิลปกรรมมีวัตถุประสงค์

ในการสร้างสรรค์เพื่อสื่อไปถึงภูมิปัญญาอันเกิดจากการศึกษาตามหลักทางพระพุทธศาสนา
 นั่นเอง 5) ปัจจัยด้านนิรุกติศาสตร์เพราะการสร้างพุทธศิลป์เป็นวัตถุนั้นจำเป็นต้องและสัมผัสได้ที่
 สื่อไปถึงหลักคำสอนอันเป็นภาษาทางธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่แสดงออก
 ในเชิงอุปมานิทัศน์ (ปรุตม์ บุญศรีตัน, 2550) อันเป็นหลักการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติ
 พันธุ์ต่าง ๆ 6) ปัจจัยด้านสังคม ประเพณี รูปแบบของสภาพทางสังคมแบบจารีตอันเป็นรูปแบบ
 ที่คล้ายคลึงและสัมพันธ์กันในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (อรุณ
 รัตน์ วิเชียรเขียว, 2557) มีรูปแบบของประเพณีหลายอย่างที่มีรากฐานมาจากกระบวนการวัฒนธรรม
 ทางพระพุทธศาสนาโดยมีพุทธศิลป์เป็นองค์ประกอบของประเพณีเหล่านั้น 7) ปัจจัยการสร้าง
 ความสัมพันธ์ด้านชาติพันธุ์ เกิดจากด้วยความคล้ายคลึงกันเชิงกายภาพทางร่างกายของกลุ่ม
 ชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง ส่งผลให้เกิดการยอมรับและแสดงออกผ่านงานพุทธ
 ประติมากรรมอย่างชัดเจน (George A. Theodorson and Achilles G. Theodorson, 1990)
 8) ลักษณะภูมิศาสตร์ที่ตั้งอันใกล้เคียงกัน มีสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ และสภาพทางทรัพยากร
 ทางธรรมชาติอันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ เป็นไปโดยง่ายและ
 สะดวกในการที่จะส่งอิทธิพลในทุกด้าน (ระวีวรรณ โอสถรัตน์มณี, 2558) และถือว่าเป็นปัจจัย
 ที่สำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้อง ต่อการเกิดการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะการติดต่อกันได้
 โดยตรง 9) ปัจจัยด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ ระบบการค้าและเศรษฐกิจของสังคมในอดีต
 ของภูมิภาคแม่น้ำโขงมีพื้นฐานมาจากเกษตรกรรม ความสามารถในการสร้างเสริมความ
 แข็งแกร่งทางการค้าและเศรษฐกิจของสังคมในอดีต การจัดการทรัพยากรได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพ (รัตนพร เศรษฐกุล, 2552) จึงส่งผลให้เกิดการส่งเสริมและสนับสนุนต่อการ
 สร้างสรรค์งานทางพุทธศิลป์ในลักษณะอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา 10) ปัจจัยด้านคมนาคมและ
 การท่องเที่ยว ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ปัจจัยดังกล่าวยังคงเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการสร้าง
 ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ แต่มีรูปแบบและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไปใน
 อดีตการเดินทางและคมนาคมสัมพันธ์กับพุทธศิลปกรรมในด้านการไปจาริกแสวงบุญ ปัจจุบันมี
 การเดินทางและคมนาคมที่สัมพันธ์กับพุทธศิลปกรรมในหลากหลายลักษณะมากยิ่งขึ้น 11)
 สิ่งประดิษฐ์หรือนวัตกรรมทางเทคโนโลยี นอกจากจะมีบทบาทการสร้างสรรค์พุทธศิลป์ยังคง
 เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันใน

ลักษณะเดียวกัน (Donald M. stadtnet, 2005) มีลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์โดยปราศจากข้อกำหนดทางชาติพันธุ์

อภิปรายผล

ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์กรรมล้านนาของคุณ เริ่มจากการรับอิทธิพลทางพุทธศิลป์กรรมที่แหล่งที่งดงาม ทรงคุณค่า และนำมาพัฒนาให้เป็นอัตลักษณ์ของล้านนาเองด้วยองค์ประกอบที่เกื้อหนุนกันอย่างพร้อมเพรียงทุกด้าน ในการรับอิทธิพลทางพุทธศิลป์กรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ คือ พุกาม ผ่านทางเชียงใหม่ หรือญชัย และลังกาผ่านทางสุโขทัย สอดคล้องกับงานวิจัย (ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์, 2542) กล่าวว่าชุมชนเรียนรู้คุณค่าศิลปกรรมโดยเชื่อมโยงความคิดกับประวัติศาสตร์และความรู้ดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของตนส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนมากขึ้น

การสร้างความสัมพันธ์ผ่านคุณค่าอันสูงยิ่งของพุทธศิลป์กรรมล้านนาของคุณ ส่งอิทธิพลและถูกนำไปใช้ในชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมีหลักการที่ดี กล่าวคือ ผู้ที่มีความผู้ความสามารถ มีความชำนาญในการสร้างผลงานทางพุทธศิลป์กรรมอย่างแท้จริง สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ศ.ดร.สุรพล ดำริห์กุล นักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระบุว่าพุทธศิลป์ล้านนามีพัฒนาการควบคู่ไปกับการส่งอิทธิพลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและหลากหลายรูปแบบ และการมีผู้รับก็มีความเหมาะสมในบริบททางสังคมที่พร้อมในการรับการถ่ายทอดเป็นกระบวนการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูธีรสุตพจน์ ที่พบว่างานพุทธศิลป์กรรมล้านนานั้นมีเอกลักษณ์ที่มีรูปแบบและพัฒนาการ ผสมผสานศรัทธาความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนาเกิดเป็นวิถีแห่งวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ก่อให้เกิดคุณค่าขึ้นในสังคมอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1 สลายความเหลื่อมล้ำทางเชื้อชาติ 2 ไม่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม และ 3 ลดความขัดแย้งทางการเมือง อันแสดงถึงมิติของพุทธศิลป์กรรมที่ก้าวข้ามพรมแดนทางการเมือง หรือหมายถึงการทำให้เกิดความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดีผ่านการเมืองการปกครอง ความเชื่อทางพระพุทธรูปศาสนา สังคม ประเพณี การค้าขายเศรษฐกิจ และด้านเทคโนโลยี

ปัจจัยที่เกิดการสร้างความสัมพันธ์อันเป็นองค์ประกอบของความสำเร็จของการส่งอิทธิพลทางพุทธศิลป์กรรมของล้านนามี 11 ประการคือ การเมืองการปกครอง การเพิ่มของประชากร ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา การศึกษา นิรุกติศาสตร์ สังคม ประเพณี ชาติพันธุ์ ภูมิศาสตร์ การค้าขาย เศรษฐกิจ คมนาคมและการ ท่องเที่ยว และ เทคโนโลยี สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุเทพ สุนทรเกษม, 2555) ใน “ทฤษฎีชาติพันธุ์สัมพันธ์” ระบุถึงทฤษฎีด้านความสัมพันธ์ (Process of Relationship) และกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ว่ามีขั้นตอน 13 ประการในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านปัจจัยด้านต่าง ๆ

สรุป

1. ประวัติความเป็นมาของพุทธศิลป์ล้านนาได้รับอิทธิพลจากแหล่งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ 2 แหล่งที่สำคัญคือ แหล่งที่หนึ่งพุกาม ส่งผ่านให้เชียงแสน และหริภุญชัย แหล่งที่สองจากลังกา ส่งผ่านทางสุโขทัย เข้าอาณาจักรสุพรรณภูมิ และด้วยองค์ประกอบความพร้อมใน 6 ด้านส่งผลให้พุทธศิลป์ของล้านนามีพัฒนาการและเจริญรุ่งเรืองไปสู่ยุคทองทางพระพุทธศาสนาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 รวมระยะเวลา 105 ปี

2. เพื่อศึกษาวิธีการสร้างความสัมพันธ์ผ่านงานพุทธศิลป์ล้านนาของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง พุทธศิลป์ของล้านนามีจุดเริ่มจากการรับเอาอิทธิพลทางพุทธศิลป์จากอินเดียผ่านกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือพระพุทธศาสนาและเป็นแหล่งความเจริญรวมทั้งเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากกลุ่มต่าง ๆ ในยุคโบราณ ส่งผลให้เกิดพัฒนาการของพุทธศิลป์กรรมของล้านนาเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดเข้าสู่ยุคทองทางพระพุทธศาสนา โดยปรากฏผลงานที่สำคัญอันแสดงถึงคุณค่าและความสัมฤทธิ์ผล ที่แสดงออกผ่านผลงานทั้งทางพุทธประติมากรรมและพุทธสถาปัตยกรรม อย่างงดงาม และประสบผลสำเร็จในการนำมาใช้ทั้งในอาณาจักรล้านนา และยังส่งผ่านอิทธิพลอันทรงคุณค่าทางพุทธศิลป์กรรมของล้านนายุคทองนี้แก่กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงซึ่งมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอาศัยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ และทำให้ผลงานทางพุทธศิลป์กรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นมีพัฒนาการและก่อให้เกิดคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์ขึ้นมาอีกด้วย

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงโดยการใช้พุทธ ศิลปกรรมของล้านนาอย่างเป็นรูปธรรมนั้นเกิดจากความเชื่อมโยงกันของปัจจัยต่าง ๆ ที่ ส่งเสริมและเกื้อหนุนกัน โดยมีปัจจัยที่สำคัญ 11 ด้าน คือ 1) ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง 2) ปัจจัยด้านการเพิ่มของประชากร 3) ปัจจัยด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 4) ปัจจัยด้าน การศึกษา 5) ปัจจัยด้านนิรุกติศาสตร์ 6) ปัจจัยด้านสังคม ประเพณี 7) ปัจจัยการด้านชาติพันธุ์ 8) ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ 9) ปัจจัยด้านการค้าขายและเศรษฐกิจ 10) ปัจจัยด้านคมนาคมและ การท่องเที่ยว 11) ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทางทฤษฎี

การศึกษาพุทธศิลป์อย่างเป็นระบบเชิงวิชาการ โดยในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการ รวบรวม และเก็บข้อมูลของพุทธศิลป์ล้านนาในรูปแบบต่าง ๆ อย่างมากมายและชัดเจน อันเป็นข้อค้นพบ และข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ รวมทั้งมีการนำพุทธศิลป์ล้านนามาสร้างสรรค์ใช้ งานอย่างเป็นรูปธรรม อย่างมากมายหลากหลาย จึงสามารถจะศึกษารูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ในเชิงทฤษฎีได้อย่างกว้างขวาง ประกอบด้วยในปัจจุบันมีทั้ง พระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และ ภูมิธรรมความรู้ นักวิชาการผู้มีข้อมูล ประชาชนท้องถิ่นผู้เปรียบเสมือนผู้ปฏิบัติและใช้งานจริง รวมทั้งช่างผู้สร้างสรรค์ผลงานทางพุทธศิลป์ของล้านนา มีอยู่อย่างมากมาย ด้วยลักษณะความ พร้อมดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นข้อมูลที่สำคัญให้กับผู้ที่สนใจและต้องการศึกษา รวมทั้งต้องการ สร้างสรรค์ หรือการนำพุทธศิลป์ล้านนาไปใช้เพราะการสร้างสรรค์ผลงานพุทธศิลป์ด้วยรูปแบบ ที่วิเคราะห์จากกรรมวิธีแบบโบราณของล้านนาคงอันเป็นข้อมูลเชิงวิชาการ และเป็น แนวทางของทฤษฎีนั้น จะส่งผลให้เกิดการประสิทธิภาพที่ดีที่สุด ตามแบบอย่างที่ปรากฏขึ้นมา อย่างเป็นรูปธรรม อันเป็นข้อค้นพบที่สำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 ควรให้การสร้างพุทธศิลป์ของล้านนา เป็นหลักสูตรด้านการศึกษา อันเป็น คุณสมบัติที่ช่างผู้สร้างจะต้องมีเพื่อใช้ในการประการออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง

2.2 ควรให้การสร้างงานพุทธศิลป์ของล้านนา ที่จะสร้าง และออกแบบขึ้นให้เป็นข้อสรุปเชิงวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ

2.3 ส่งเสริมให้มีการนำข้อมูลจากการวิจัยด้านพุทธศิลป์ของล้านนา นำเสนอให้เป็นข้อมูลเชิงวิชาการในการแสดงขั้นตอนต่างอย่างเหมาะสมรวบรวมเป็นหมวดหมู่เพื่อแสดงทั้งข้อดี และข้อค้นพบที่สำคัญ

2.4 ส่งเสริมให้มีการสร้างงานพุทธศิลป์ล้านนาอย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อเป็นแบบอย่างและบรรทัดฐานของการนำไปสร้างต่อไป

2.5 ส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยข้อมูลของพุทธศิลป์ของล้านนา เพื่อให้มีข้อมูลที่ทันสมัยและมีพัฒนาการเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้วิจัยต่อไป

3.1 การศึกษาวิจัยเรื่องประยุกต์ใช้พุทธศิลป์ล้านนากับการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในเชิงสากล หรือระดับนานาชาติ

3.2 การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการการประยุกต์ใช้ในด้านรูปแบบและเทคนิควิธีการ และวัสดุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามยุคสมัย

3.3 การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบของพุทธศิลป์ล้านนาเพื่อตอบสนองกลไกทางสังคมอย่างเหมาะสม

3.4 การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างงานหรือพัฒนาการของพุทธศิลป์ล้านนาในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต

เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). พุทธการก่อรูปของสถาปัตยกรรมจากก้อนอิฐแห่งศรีทธา.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อุษาคเนย์.

โกวิท เอนกชัย (เขมานันท์). (2538). อันเนื่องกับทางไทย. กรุงเทพมหานคร: ปกเกล้าการพิมพ์.

เชษฐ ติงส์ชูชลี. (2558). ประวัติศาสตร์ศิลปะ อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รูปแบบพัฒนาการ ความหมาย. กรุงเทพมหานคร: มิวเซียมเพรส.

ธนธร กิตติกานต์. (2557). มหาธาตุ. นนทบุรี: โรงพิมพ์มติชน ปากเกร็ด.

- ธรณ์ อารังนาवासวีตตี. (2555). พม่า (Myanmar Make a Wish). กรุงเทพมหานคร: บ้านพระอาทิตย์.
- บุญชู โรจนเสถียร. (2548). ตำนานสถาปัตยกรรมไทย 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์กรุงเทพฯ.
- ปรุทม์ บุญศรีตัน. (2550). รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปัญญา เทพสิงห์. (2548). ศิลปะเอเชีย. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2552). กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พิสิษฐ โคตรสุโพธิ์ และคณะ. (2557). การถ่ายทอดศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาล้านนาสู่สังคมโดยผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (The Parting and Teaching of Art and Culture, in the Tradition of Lan na Wisdom to Society by local Scholars). เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์เชียงใหม่.
- เพิ่มศักดิ์ วรรณยศ. (2545). วิถีธรรมวิถีไทย. กรุงเทพมหานคร: อาร์ทลีย์ เพรส.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานพ ถนอมศรี. (2551). สุขุขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ มรดกโลก. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี พี เวิลด์มีเดีย จำกัด.
- ระวีวรรณ โสฬารรัตน์มณี. (2558). รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัตนพร เศรษฐกุล. (2552). ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรมแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์.
- ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองแลความผูกพันกับชุมชน. ใน ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต พัฒนศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ศึกษาเอกสารโบราณ (ศ.อ.บ.). (2559). ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับ นักเรียน นักศึกษา และประชาชน. เชียงใหม่: บริษัท ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิง แอนด์ มีเดีย จำกัด.

- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2514). ประชุมนิพนธ์เกี่ยวกับ
ตำนานทางพระพุทธศาสนา (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพคุณาธาร (ผล
ชินปุตโต). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- สุดจิต เจนนพกาญจน์. (2554). วิธีวิทยาในการวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุเทพ สุนทรเกษม. (2555). ทฤษฎีชาติพันธุ์สัมพันธ์. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการ
พัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2547). ประวัติศาสตร์และศิลปะหริภุญไชย. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธากา
รพิมพ์.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2550). พุทธศิลปะในนิกายสีหฬิกขุ พ.ศ. 1900-2100 ศึกษาจากพระ
พุทธสิหิงค์และพระพุทธรูปที่มีจารึกในประเทศไทย (เน้นล้านนา). กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์เด็อนตุลา.
- สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2557). กษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2557). สังคมและวัฒนธรรมล้านนาตามคำบอกเล่า (พิมพ์ครั้งที่ 2).
เชียงใหม่: นครพิงค์การพิมพ์.
- อิทธิพัทธ์ สุ่นจันทร์. (2559). มหาธาตุเจดีย์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: หจก.เรื่อนแก้ว
การพิมพ์.
- อุดม รุ่งเรืองศรีและเกริก อัครชินเรศ. (2552). พระญาติโลกราชะ. เชียงใหม่: โคชยัน มีเดีย
ทิม.
- Donald M.stadtner. (2005). Ancient Pagan Buddhist plain of Merit. Thailand: River
Books Publication House.
- George A. Theodorson and Achilles G. Theodorson. (1990). A modern dictionary
of sociology (8th ed.). London: Methuen.
- Nithi Sthapitanonda. (2016). Architecture of Lanna to Commemorate the 720th
Anniversary of Chiang Mai City. Bangkok: Li-zenn Publishing.